
ลักษณะและชนิดของโทษ

ลักษณะของโทษ โทษ คือสภาพบังคับของกฎหมายที่ศาลใช้กับผู้กระทำผิดอาญา ดังนั้นโทษจึงมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. **เป็นสภาพบังคับของกฎหมาย (Sanction)** กล่าวคือ ต้องมีกฎหมายบัญญัติการบังคับใช้แก่บุคคล ทั้งนี้มาจากภาษิตกฎหมายที่ว่า ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด และไม่มีโทษ (Nullum crimen, nulla poena sine lege) ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายอาญาก็ได้วางหลักนี้ไว้ว่า "บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระหานั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย" การลงโทษนั้นจะต้องใช้กฎหมายในขณะที่กระทำความผิดบังคับเพราะกฎหมายไม่มีผลบังคับย้อนหลัง เว้นแต่การย้อนหลังนั้นจะเป็นคุณแก่จำเลย

สภาพบังคับของกฎหมายไม่เป็นโทษเสมอไป เพราะในกฎหมายอื่นซึ่งไม่ใช่กฎหมายอาญา ก็มีสภาพบังคับของกฎหมายเช่นกัน และสภาพบังคับของกฎหมายบางอย่างมีลักษณะที่คล้ายกับโทษ เช่น การสั่งกักบริเวณ หรือสั่งขังตามกฎหมายอาญาทหาร การสั่งตัวบุคคลวิกลจริตไปคุมไว้ในสถานพยาบาลตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการสั่งตัวเด็กกระทำผิดไปรับการฝึกอบรมตามกฎหมายของศาลคดีเด็กและเยาวชน เหล่านี้ไม่ใช่โทษอาญาทั้งสิ้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 801/2518 วินิจฉัยว่า การที่ศาลพิพากษาให้สั่งตัวจำเลยไปฝึกอบรม โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 75 ประกอบมาตรา 74 ของประมวลกฎหมายอาญานั้น

ไม่ใช่การลงโทษจำคุก แต่เป็นการส่งวิธีการที่เบากว่าโทษจำคุก

คำพิพากษานี้ที่ 3352/2524 การที่ศาลสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจ และคุมครองเด็กนั้น ไม่ใช่การลงโทษ แต่เป็นวิธีการที่เบากว่าโทษจำคุก จึงต้องห้ามฎีกาใน ปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218

คำพิพากษานี้ที่ 177/2508 วินิจฉัยว่า การที่โจทก์ถูกจำเลยควบคุมใน ข้อหาเป็นบุคคลอันธพาลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 นั้น ไม่ใช่โทษหรือวิธีการเพื่อ ความปลอดภัย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 และมาตรา 39 ฉะนั้นถึงแม้จำเลยจะ กระทำเพื่อแกล้งโจทก์ก็ไม่ผิดตามมาตรา 200

2. ศาลเป็นผู้ใช้บังคับโทษ ศาลเป็นองค์กรของรัฐเพียงองค์กรเดียวที่มี อำนาจกำหนดการลงโทษอาญา โดยทำเป็นคำพิพากษา แม้จะมีการกระทำในลักษณะเดียวกับการ ลงโทษ ซึ่งกระทำโดยองค์กร หรือบุคคลอื่นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหรืออำนาจอื่นใด ถ้าไม่ใช่อำนาจตุลาการแล้ว การกระทำนั้นก็ไม่ใช่การลงโทษตามความหมายในทางอาญา (2) การเปรียบเทียบปรับโดยพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ใช่ โทษ การควบคุมบุคคลอันธพาลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 ไม่ใช่โทษ (ฎีกาที่ 177/2508)

3. โทษใช้ลงแก่ผู้กระทำผิดอาญา โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัว ใช้ลงแก่ ผู้กระทำผิดอาญาเป็นคน ๆ ใด ถ้าผู้กระทำผิดตายโทษต้องระงับลง ไม่มีการตกทอดแก่ทายาท

2. จิตติ ทิงศหทัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอนที่ 2, แสงทองการพิมพ์ พ.ศ.2518, หน้า 840.

จะใช้โทษบังคับกับบุคคลที่ไม่ได้กระทำผิดไม่ได้ และโทษนี้กลับกัน สภาพบังคับของกฎหมายที่ใช้กับผู้ไม่ได้กระทำผิดอาญา สภาพบังคับนั้นย่อมไม่เป็นโทษอาญา เช่น การที่ศาลสั่งปรับนายประกันในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี การชำระค่าปรับชั้นสูงต่อศาล ก่อนเริ่มต้นสืบพยานตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 79 เป็นต้น

การใช้โทษลงแก่ผู้กระทำผิดอาญานั้น จะต้องกระทำโดยเสมอภาคกัน ผู้กระทำ ความผิดอย่างเดียวกัน จะต้องได้รับการระวางโทษตามกฎหมายในอัตราอย่างเดียวกัน แม้ว่าเมื่อศาลพิพากษาคดีศาลอาจจะกำหนดปริมาณของโทษแก่จำเลยแต่ละคน แตกต่างกันไป ตามคุณลักษณะของศาล เช่น ก, ข, ค ต่างกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 ซึ่งกำหนดระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกินหกพันบาท เหมือนกันทั้ง 3 คน แต่ศาลอาจจะลงโทษทั้ง 3 คน ไม่เหมือนกันก็ได้ โดยลงโทษจำคุก ก 6 เดือน จำคุก ข 1 ปี และจำคุก ค 2 ปี ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์แห่งการกระทำ เหตุเฉพาะตัวของผู้กระทำ และเหตุอื่น ๆ ที่ศาลนำมาประกอบการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษ

มีข้อสังเกตว่า มีกฎหมายบางอย่างบัญญัติให้นำวิธีการจำคุกไปใช้การจำคุกในกรณีดังกล่าว ถือเป็นโทษอาญาหรือไม่ เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 31, 32, 33 บัญญัติเรื่องการละเมิดอำนาจศาล ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้จำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ การจำคุกหรือปรับโดยคำสั่งศาลนี้เป็นโทษ ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 หรือไม่ ซึ่งถ้าพิจารณาเพียงผิวเผินจะทำให้เข้าใจว่าเป็นโทษทางอาญา เพราะเป็นสภาพบังคับของกฎหมายที่ศาลเป็นผู้ใช้ แต่เมื่อพิจารณาในประเด็นว่า ศาลใช้กับผู้กระทำผิดอาญาหรือไม่ การละเมิดอำนาจศาลถือว่าเป็นการกระทำผิดอาญาหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ความผิดอาญาก็ย่อมถือไม่ได้ว่าเป็นโทษอาญา ขอให้พิจารณาคำพิพากษาฎีกาคต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 895/2498 วินิจฉัยว่า การหมิ่นประมาทศาล ในขณะที่พิจารณาคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 180 ไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ก็ต้องใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 30, 31 มาใช้บังคับโดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ศาลลงโทษผู้หมิ่นประมาทศาลในเวลาพิจารณาคดีตาม มาตรา 30, 31 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ทันที โดยไม่ต้องมีการสอบสวนก่อน เพราะศาลไม่ได้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 171 ด้วย ฎีกานี้ถือว่าเรื่องละเมิดอำนาจศาลไม่ต้องสอบสวน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 87/2484 จำเลยใช้ร่องเท้าตีผู้เสียหาย ในบริเวณศาล แม้ศาลจะได้ลงโทษจำเลยฐานละเมิดอำนาจศาลไปแล้ว คดีก็ไม่ระงับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) อัยการและผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะฟ้องจำเลยฐานทำร้ายร่างกายได้อีก คดีนี้ศาลให้เหตุผลว่าในครั้งก่อน ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษโดยไม่มีคำฟ้อง จึงมิใช่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องตาม มาตรา 39 (4)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 102/2507 และ**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2302/2523** วินิจฉัยทำนองเดียวกันว่า ศาลลงโทษจำเลยฐานละเมิดอำนาจศาล เพราะประพฤติตนไม่เรียบร้อย ณ บริเวณศาล มีการลงโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 31 (1) มาตรา 33 โดยไม่มีโจทก์ฟ้อง สิทธินำคดีมาฟ้องของโจทก์จึงไม่ระงับไป โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยในข้อหาฐานแจ้งความเท็จ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137 อีกได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1159/2526 วินิจฉัยว่า เมื่อมีผู้กระทำความผิดละเมิดอำนาจศาล ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เป็นมาตรการโดยเฉพาะที่ศาลจะลงโทษแก่ผู้นั้นเองได้ คนอื่นหาสิทธิที่จะเสนอให้ศาลพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีเช่นนั้นไม่

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาข้างต้นเห็นได้ว่า ความผิดและโทษที่ศาลลงกรรมจะเมิดอำนาจศาล ไม่ใช่โทษตามประมวลกฎหมายอาญา เพราะการลงโทษอาญา จะต้องให้ผ่านกระบวนการพิจารณาที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลโดยครบถ้วน แต่ในเรื่องนี้ศาลลงโทษได้โดยไม่ต้องมีการสอบสวน ไม่มีการฟ้อง และศาลทำเป็นคำสั่งมิใช่คำพิพากษานอกจากนั้นเมื่อศาลลงโทษการกระทำซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจศาลแล้ว ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการยังมีสิทธิ์ฟ้องในการกระทำดังกล่าวเป็นคดีอาญาต่างหากอีก ถ้าถือว่าศาลลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาลเป็นการลงโทษอาญา ศาลย่อมไม่มีอำนาจลงโทษในคดีหลังอีกเพราะเป็นการลงโทษจำเลย 2 ครั้ง ในการกระทำผิดอันเดียวขัดต่อหลักกฎหมายอาญา จึงแสดงว่าคำสั่งตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น เป็นวิธีการให้ศาลใช้เพื่อควบคุมดูแลให้การดำเนินกระบวนการของศาลเป็นไปโดยเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาล โดยให้ศาลมีอำนาจลงโทษไล่ออกจากบริเวณศาลหรือจำคุก หรือปรับ ซึ่งการไล่ออกจากบริเวณศาลไม่ใช่โทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 เลข ดังนั้น การละเมิดอำนาจศาลจึงมิใช่การกระทำผิดอาญา แต่ที่ต้องมีโทษอยู่ด้วยก็เพื่อให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการตามอำนาจหน้าที่ได้โดยเรียบร้อย ทำนองเดียวกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งจงใจชักชวนไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีของศาล เช่น ไม่ยอมออกจากที่พิพาทตามคำพิพากษาของศาล ศาลมีอำนาจที่จะสั่งกักขังซึ่งเป็นโทษอย่างหนึ่งได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 จัตวา แต่การจงใจชักชวนไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษานี้ไม่ถือว่าเป็นการกระทำผิดอาญาแต่อย่างใด

เมื่อการที่ศาลลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาล มิใช่เป็นการลงโทษอาญา การที่จำเลยเคยถูกศาลสั่งจำคุกฐานละเมิดอำนาจศาล จึงไม่ถือว่าจำเลยเคยได้รับโทษจำคุกมาแล้วจะนำมาเป็นเหตุเพิ่มโทษในการกระทำผิดคดีหลังไม่ได้ และไม่มีผลต่อการที่ศาลจะสั่งเปลี่ยนแปลงโทษจำคุกเป็นกักขัง หรือการรอกการลงโทษเช่นกัน

ชนิดของโทษ ชนิดต่าง ๆ ของโทษได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายมาตรา 18 ดังนี้

มาตรา 18 "โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน"

เป็นการเรียงลำดับตามความหนักเบาตั้งแต่โทษหนักที่สุด คือประหารชีวิตมาจนถึงเบาที่สุด คือริบทรัพย์สิน เช่น โทษปรับหนึ่งพันบาทย่อมหนักกว่าโทษริบทรัพย์สินซึ่งมีมูลค่าห้าแสนบาท

การกำหนดโทษในบรรดาความผิดฐานต่าง ๆ กฎหมายอาจกำหนดโทษสถานใดสถานหนึ่งอย่างเดียว เช่น ประหารชีวิต หรือจำคุก หรือปรับ หรืออาจกำหนดโทษไว้หลายสถานในความผิดฐานเดียว เช่น ความผิดตามมาตรา 288 ระวังโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี วิธีการใดหรือสภาพบังคับของกฎหมายอื่นใด แม้จะบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แต่ถ้ามิใช่ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 นี้ ย่อมไม่ใช่โทษอาญา เช่น การส่งเด็กไปยังสถานฝึกอบรม ตามมาตรา 74 (5) หรือการสั่งกักกันตามมาตรา 41 ไม่ใช่โทษ